

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINDA DİNİ İNANIŞIN MESLEK AHLAKI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI: BATI AKDENİZ BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Ali APALI¹

Yasemin APALI²

Atıf/©: Apalı, Ali ve Apalı, Yasemin (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarında Dini İnanışın Meslek Ahlakı Üzerindeki Etkisinin Araştırılması: Batı Akdeniz Bölgesi Örneği, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 11, Sayı 1, Haziran 2018, ss. 83-98

Özet: Bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Burdur, Isparta ve Antalya illerinde faaliyet gösteren 226 meslek mensubuna anket uygulanmış, bunların 177'si çalışmaya dahil edilmiştir. Anket tekniği ile elde edilen veriler SPSS 20.0 programı kullanılarak frekans ve yüzde dağılımları, t testi ve anova testine tabi tutulmuştur. Çalışmanın ilk kısmında araştırma ile ilgili kavramlar tartışılmış, devam eden kısımda literatürden örnekler verilmiş ve son kısımda, araştırma amacına uygun olarak oluşturulan hipotezler, tanımlayıcı sorular ile ilişkilendirilerek sonlandırılmıştır. Araştırma sonucunda, örneklem sınırlılığında çalışmaya gönüllü olarak dahil olan muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakına etkisinde ortaya çıkan farklılığın cinsiyet, yaş, eğitim, unvan, mesleki tecrübe ve mükellef sayısı değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, ancak meslek mensuplarının faaliyet gösterdikleri il değişkeninde ortaya çıkan farklılığın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Burdur ve Isparta illerinde faaliyet gösteren katılımcıların yanıtları ile Antalya ilinde faaliyet gösteren katılımcıların yanıtları arasında ortaya çıkan farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Ahlakı, Dini İnanış, Burdur, Isparta, Antalya.

Makale Geliş Tarihi: 28.03.2018// Makale Kabul Tarihi: 29.05.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. This article was checked by Turnitin.

¹ *Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bölümü, aapali@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3521-0150.

² **Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, yapali@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8440-0789.

Examination of the Effect of the Religious Belief in the Members of Accounting Profession on Professional Ethics: Example of the Western Mediterranean Region

Citation/©: Apali, Ali and Apali, Yasemin (2018). Examination of the Effect of the Religious Belief in the Members of Accounting Profession on Professional Ethics: Example of the Western Mediterranean Region, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 11, Issue 1, June 2018, pp. 83-98

Abstract: *In this study, it is aimed to examine the effect of religious beliefs of the members of accounting profession on professional ethics. In this respect, a survey has been carried out on 225 members of the profession working in the provinces of Antalya, Burdur and Isparta 177 of them has been included in the study. The data obtained with the survey technique were subjected to frequency and percentage distributions, t-test and ANOVA test using SPSS 20.0 program. In the first part of the study, concepts related to research were discussed, examples from the literature were given in the next part, and in the final section, the hypotheses formed in accordance with the purpose of the research were finished by associating with detailed questions. As a result of the study, it is found that the difference in the effect of the religious beliefs of the members of accounting profession who were voluntarily included in the study in sample restriction on professional ethics was not statistically significant in terms of gender, age, education, title, professional experience and taxpayer number, but the difference in the province variable where the members of a profession operate was significant. It is found that the difference between the responses of the participants active in Burdur and Isparta provinces and the responses of the participants active in Antalya province was statistically significant.*

Keywords: *Professional Ethics, Religious Belief, Burdur, Isparta, Antalya.*

I. GİRİŞ

Meslek ahlakını oluşturan unsurları farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Ancak geçerliliği en yüksek olan sınıflandırma içsel ve dışsal oluşumların etkisi ile ortaya çıkan unsurlardır. Dışsal unsurlar daha çok, içinde bulunulan toplumun, işletmenin ve sosyal çevrenin etkisi ile oluşurken, içsel unsurlar ise kişilik özellikleri, gelenek ve görenekler, dini inanışlardan oluşmaktadır. Meslek ahlakını belirleyen unsurlardan olan meslek mensuplarının meslek ahlakı üzerinde dinin etkisinin araştırılması çalışmada konu olarak belirlenmiştir. Bu konu doğrultusunda bazı sınırlılıklar ile Batı Akdeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Meslek ahlakı ve etiği birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılan kavramlardır. Bu yüzden çalışmada önce etik ve ahlak kavramları özelinde kavramsal çerçeve oluşturulmuş, sonrasında literatürden bazı çalışma örnekleri verilmiştir. En son araştırma ile ilgili bulgulara yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Meslek ahlakı kavramı, meslek ve ahlak kavramlarının birleşmesi ile ortaya çıkan yeni bir kavramdır. Meslek, belirli aşamalardan geçerek alınan eğitim sonucunda sahip olunan bilgi ve beceri sonrasında, topluma hizmet edilen, mal üretilen ve karşılığında para kazanılan, kuralları belirlenmiş işlere denir (MEB, 2016: 2). Ahlak ise bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar bütünüdür (TDK, 2011: 54). Ahlak iki boyutlu bir kavramdır. Soyut olan birinci boyut, ahlakın bir anlayış olması, daha çok somut olan ikinci boyut ise, ahlakın davranış ve tutumlar bütünü olmasıdır (Gül, 2016: 525). Ahlaki davranışlar toplumun birbirine yaklaşmasını ve bütünleşmesini sağlamaktadır.

Ahlak dışı davranışlar ise toplumun ekonomik, sosyal ve politik yapısını etkileyip, olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu olumsuzluk toplumda huzursuzluğa ve tepkiye neden olacağından ahlak dışı davranışlar toplum tarafından kabul görmemektedir. Toplumda ahlaki olmayan davranışların benimsenmesi, toplumda çözülmeye ve uzlaşamayan bir karmaşaya neden olacağından, toplumu oluşturan bütün unsurlar bundan olumsuz etkilenmektedir (Otlu, 1999: 128). Ahlak ile ilişkili olan diğer kavram ise etik kavramıdır. Ancak bu kavramlar birbirinden ayrı anlamlar taşımaktadırlar.

Etik daha çok insanların tüm davranışlarında belirleyici olan kurallar bütünü olarak tanımlanırken ahlak, bu kuralların uygulamaya geçmesi ile ortaya çıkan bir durum şeklinde tanımlanmaktadır. Ahlak üzerinde dış etkenlerin belirleyiciliği fazladır. Bireylerin ahlaki davranışlarında neyin doğru, neyin yanlış olduğunu içinde buldukları toplum şekillendirmektedir (Ayboğa, 2001: 29). Ahlak bireylerin bütün ilişkilerinde etkili olan unsurlar bütünüdür. Ahlak sadece rutin hayatta değil, aynı zamanda mesleki hayatta da etkili olmaktadır.

Ahlaki değerler, muhasebe mesleği ile de ilgili olan bir kavramdır. Muhasebe mensubunun taşıması gereken en önemli niteliklerden belki de en önemlisi, ahlaki değerlerdir. (Ayboğa, 2001: 34). Bir toplumun geçmişten günümüze taşıdığı değerler, töre, örf, ilkelerin tamamı ahlak olgusunu oluşturmaktadır (Aydın, 2016: 4). Mesleğin sahip olduğu ahlaki değerler meslek ahlakı kavramını ortaya çıkarmıştır.

Meslek ahlakı, ahlaki ilkelere uymada kişisel eğilimlerin sınırlandığı, yetersiz ve ilkesiz mensupların ise, meslekten dışlandığı, mesleki rekabetin düzenlendiği ilkeler bütünüdür (MEB, 2016:7). Meslek ahlakı, mesleğe sahip bireyin bağımsızlığının yanında kendini kontrol etmesini ve dürüstlüğünü simgelemektedir. Bu doğrultuda meslek mensubunun meslek ahlakına sahip olması, onun sosyal sorumluluğunu yerine getirmedeki ön koşuldur (Ayboğa, 2001: 31). Başka bir ifade ile meslek ahlakı, meslek mensuplarının içinde buldukları ahlaki ilkeler bakımından sorgulayan ve tanımlayan bir kavramdır. Bu kavram meslek mensubunun mesleğin gereğini yerine getirirken, uyması gereken kurallar bütününe ifade etmektedir. Diğer yandan meslek ahlakı toplumun beklentileri yönündeki davranışları da içermektedir. Bu beklentiler toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir (Gül, 2016: 530).

Meslek ahlakı meslekler arasında bazı farklılıklara uğramasına rağmen, ortak özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Mintz, 1997: 2; Güredin 1997:119; Yıldız, 2010: 161):

1. Meslek mensuplarından genel olarak belirlenmiş hukuk kurallarının üzerinde bir tavır sergilemeleri beklenmektedir. Bu durum daha üstün olan davranışların sürekliliğini sağlamalarını da etkilemektedir.
2. Ahlaki kurallar toplum içerisinde olumlu bir imaj çizilmesini ve teşvik edilmesini gerektirmektedir.

3. Ahlaki davranışlara aykırı davranışların meslek grupları tarafından engellenmesi ve gerekirse müeyyidelerinin bulunması gerekmektedir.

Sosyal çevre, kişisel özellikler ve işletme özellikleri meslek ahlakını belirleyen faktörlerdir. Bir örgüt içerisindeki kişilerin, yaşamını sürdürdüğü sosyal çevre, aileden aldığı eğitim, din ve çalıştığı firmanın örgüt kültürü, örgüt içinde ahlaki ya da ahlaki olmayan davranışları sergilemelerinde etkili olmaktadır. Meslek ahlakı, bireysel ahlak, işletme ahlakı ve toplumsal ahlak ile başlamaktadır. Bu ahlaki unsurları daha ziyade içe dönük unsurlar olarak tanımlamak mümkündür. Daha çok dışa dönük unsurlar ise, toplum, rakipler, hissedarlar, yasal ve siyasi unsurlardır (Selimoğlu, www.ismmmo.org.tr). Bütün mesleklerde etik ilkelerden bahsedilememesi rağmen, her meslek için meslek ahlakından bahsetmek mümkündür (Gül, 2016: 530).

III. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Meslek ahlakı ile doğrudan alan araştırmasına yönelik çok fazla çalışmaya rastlanılmasa da literatür yazınına yönelik bazı çalışmalar literatürde bulunmaktadır. Bu yüzden önce literatür yazınında olan çalışmalardan bazıları sıralanmış, sonrasında ise meslek ahlakının daha çok içselliğine yönelik bir dinamik bir etki olan meslek etiğine yönelik sadece meslek mensuplarına yönelik gerçekleştirilen uygulamalı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Meslek ahlakına yönelik Otlu (1999), muhasebe mesleğinde meslek ahlakının yeri ve önemi başlıklı çalışmada temel kavramlar olan etik ve ahlak kavramlarını tartıştıktan sonra Türkiye ve ABD'deki uygulamalardan örnekler vermiştir. Ayboğa (2001), ülkemizde muhasebe mesleği ve meslek-etik-ahlak başlıklı çalışmada meslek ahlakı ve etiği ile ilgili ilkelerden bahsederek, muhasebe meslek mensuplarının ve kuruluşlarının sorumluluklarına vurgu yapmıştır. Gül (2016) sık sık birbirinin yerine kullanılan iş ve çalışma yaşamında etik ve ahlakla ilgili kavramlar üzerine bir tartışma başlıklı çalışmada etik ve ahlak ile ilgili kavramları tartışmıştır.

Ergün ve Gül (2005) Balıkesir İli'ndeki meslek mensuplarının meslek etiği ile ilgili algı ve düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, meslek mensupları en önemli olarak gördükleri etik kural olan dürüstlüğü, mükellef ve kamu çıkarını eşit şekilde korumak, ilkel olmayı,

mesleki saygınlığı korumayı ve güven vermeyi algıladıklarını tespit etmişlerdir. Kutlu (2008), muhasebe meslek mensuplarının etik ikilemlerini irdelemek amacı ile Erzurum ve Kars İlleri'nde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak muhasebe meslek mensuplarının ikilem yaşadıklarını, bu ikilemin yaş, gelir ve müşteri gibi değişkenlerde farklılaşabildiğini tespit etmiştir. Ayrıca müşteri kaybetme korkusunun da benzer değişkenlerde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Sakarya ve Kara (2010), Balıkesir, Bursa, İzmir ve İstanbul İlleri'nde gerçekleştirdikleri çalışmada muhasebe meslek mensuplarının muhasebe meslek etiğine yönelik yapılan düzenlemeleri nasıl algıladıklarını araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, demografik değişkenlerde algı farklılıklarının olduğunu tespit etmişlerdir. Yıldız (2011), çalışmasında meslek etiği ve düzenlemelerine katkı sağlamak amacı ile Kayseri İlinde faaliyet gösteren SMMM'lerin meslek etiği algıları ve meslek üyelerini etik dışı davranışlara iten nedenleri tespit etmeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda muhasebe meslek mensuplarının etik konusunu önemseydiği ve bu konudaki eğitimlerin gerekliliğine inandıklarını tespit etmiştir. Ayrıca SMMM'leri birinci dereceden etik dışı davranışlara iten nedenlerin başında mükelleflerin gelmekte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çiçek vd. (2013), Kırklareli İlinde gerçekleştirdikleri çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının meslek etiğine bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, meslek mensuplarının meslek etiğini bildiklerini ve buna uygun davrandıklarını, önemli bir kısmının etik ikilem yaşadıklarını ve etik çelişkiden çıkışta dini inançlarının önemli bir faktör olduğunu ve mükellef kaybetme endişesi taşıdıklarını tespit etmişlerdir.

IV. ARAŞTIRMA

Bu başlık altında, araştırmanın konusu ve amacı, evreni ve örneklemini, sayıtları ve yönteminden bahsedildikten sonra araştırma amacını test etmek için oluşturulan hipotezlere, araştırma sonucunda elde edilen verilerin güvenilirlik testi sonucuna ve araştırma bulgularına yer verilmiştir.

A. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Meslek ahlakını kişilerin toplum çıkarlarına aykırı olmayan işlerin yapıldığı davranışlar bütünü olarak ifade etmek mümkündür. Dini inanış ise bireylerin yaratan kaynaklı kurallara göre ifade edilen tutumlarıdır. Bu tutumların kişilerin davranışlarını şekillendirdiği aşikardır. Peki dini inanışın mesleki ahlak, dolayısıyla mesleki davranış üzerindeki etkisi nedir?

Bu soru araştırmanın başlangıcını ve konusunu oluşturmaktadır. Bu konu doğrultusunda bazı kısıtlılıklar çerçevesinde, Batı Akdeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin araştırılması çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir.

B. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın kapsamı Batı Akdeniz Bölgesi'nde Burdur, Isparta ve Antalya illerinde faaliyet gösteren 3.635 muhasebe meslek mensubu olarak belirlenmiştir. Bu evren dahilinde rastgele seçilen 226 meslek mensubu çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu örneklem evrenin %6,2'sini temsil etmektedir.

C. Araştırmanın Sayıtları ve Yöntemi

Araştırmanın sayıtları, araştırmalarda belirlenen amaca ulaşmak için zaman, maliyet ve diğer imkanlar dahilinde sonlandırabilmek amacı ile belirlenen kısıtlardır. Bu çalışmada, örneklemin evreni temsil ettiği, katılımcıların belirlenen illeri temsil ettiği, katılımcıların anket sorularını amacına uygun olarak anladıkları ve anketi samimi, doğru ve içtenlikle yanıtladıkları sayıtları kabul edilmiştir.

Araştırmada veri elde etme tekniği olarak anket yöntemi tercih edilmiş olup toplam Batı Akdeniz Bölgesi'nde yer alan 287 katılımcı bizzat faaliyet gösterdikleri ofislerinde ziyaret edilmiş, gönüllülük esasına dayanılarak 216 muhasebe meslek mensubuna anket uygulanmıştır. İki kısımdan oluşan anket sorularının birinci kısmı katılımcıların kendileri ve mesleki bilgilerini içeren tanımlayıcı sorulardan oluşmakta iken, anketin ikinci kısmı ise dini inançlarının meslek ahlakına etkisini araştırmaya yönelik belirlenen ifadelerden oluşmaktadır. Birinci kısımda çoktan seçmeli sorular, ikinci kısımda ise 5'li likert yöntemi ile ilgili sorular bulunmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 20.0 ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen anket soruları öncelikle SPSS ortamına aktarılmadan fiziki tarama ile taranmış ve bazı katılımcıların soruları yanıtlarken hatalı işaretlemelerde buldukları için, 13 katılımcının anket formları çalışmadan çıkartılmıştır. Geri kalan 203 katılımcının anket formları SPSS 20.0'da veri seti haline getirilmiştir. Program aracılığı ile anket formları uç değer analizine tabi tutulmuştur. Bunun sonucunda 3 tur olarak gerçekleşen analizde 26 katılımcının yanıt formları çalışmadan çıkarılmıştır.

Araştırma verileri sayıtlar çerçevesinde geriye kalan 177 katılımcının anket formlarından elde edilmiştir. Araştırmada oluşturulan hipotezler, frekans dağılımları, t testi ve One way Anova kullanılarak kabul ya da red analizleri gerçekleştirilmiştir.

D. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada tanımlayıcı sorular ile dini inanış ve meslek ahlakı ile ilişkilendirilmiş hipotezler şu şekildedir:

H1: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

H2: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin yaş değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

H3: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin sahip oldukları unvan değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

H4: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin mesleki tecrübe değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

H5: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin mükellef sayısı değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

H6: Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin faaliyet gösterdikleri il değişkenine göre farklılık göstermesi istatistiksel olarak anlamlıdır.

E. Araştırma Verilerinin Güvenilirliği

Araştırmanın güvenilirliği (Cronbach's Alpha) 0,955 olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuç araştırma verilerinin yüksek seviyede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2009).

F. Araştırmanın Bulguları

Bu başlık altında araştırmanın hem tanımlayıcı sorularının frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiş hem de hipotez testleri yapılmıştır.

1. Araştırmanın Tanımlayıcı Sorularının Frekans ve Yüzde Analizleri

Araştırmanın tanımlayıcı sorularının frekans ve yüzde dağılımları iki kısımda incelenmiştir. Bunlardan birincisi, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve faaliyet gösterdikleri il verileri iken, ikincisinde ise meslek mensubu unvanı, mesleği icra ettiği yıl ve mükellef sayılarının tanımlayıcı soru verileridir. İlk kısma ait veri dağılımları tablo 1a'da gösterilmiştir.

Tablo 1a. Tanımlayıcı Soruların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Tanımlayıcı Sorular	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	45	25,4
	Erkek	132	74,6
	Toplam	177	100
Yaşınız	30 Yaş ve Altı	53	29,9
	31-40 Yaş Aralığı	68	38,4
	41-50 Yaş Aralığı	45	25,4
	51Yaş ve Üzeri	11	6,2
	Toplam	177	100
Mezuniyet	Lise	20	11,3
	Önlisans	28	15,8
	Lisans	104	58,8
	Lisansüstü (Yüksek Lisans)	25	14,1
	Toplam	177	100
Faaliyette Bulunulan İl	Burdur	46	26,0
	Isparta	54	30,5
	Antalya	77	43,5
	Toplam	177	100

Tablo 1a'da Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleği icra eden muhasebe meslek mensuplarından toplam 177 olan örneklem dahilinde çalışmaya gönüllü olarak dahil olan katılımcıların tanımlayıcı verilerinden birincisi cinsiyettir. Katılımcıların %25,4'lük bir payla kadın iken, %74,6'sı erkeklerden oluşmuştur. Bu durumda muhasebe meslek mensuplarının ağırlıklı payının erkek cinsiyetine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci tanımlayıcı soru verileri katılımcıların yaşı ile ilgilidir. Katılımcıların %29,9'u, 30 yaş ve altında iken, 31-40 yaş aralığında olan katılımcılar toplam katılımcıların %38,4'ünü oluşturmaktadır. Katılımcıların 41-50 yaş %25,4'lük bir paya sahip iken, 51 ve üzeri yaşa sahip katılımcıların toplam içinde %6,2'lik bir paya sahiptir. Yaş tanımlayıcı değişkenine göre meslek mensuplarının yarısından fazlasının 40 yaş ve altı daha dinamik ve gençlerden oluştuğu

anlaşılmaktadır. Araştırmaya dahil olan katılımcıların %11,3'ü lise, %15,8'i önlisans, %58,8'inin lisans ve %14'ünün ise lisansüstü mezuniyet düzeyine sahiptir. Bu durumda çalışmaya dahil olan katılımcıların %72,9'unun en az lisans düzeyinde bir mezuniyete sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların faaliyette buldukları İl değişkeninde frekans dağılımlarında Burdur ili katılımcıları, %26,0'lık bir paya, Isparta ili katılımcıları %30,5'lik bir paya sahiptir. Antalya'dan araştırmaya dahil olan meslek mensuplarının toplam içindeki payı %43,5 olarak gerçekleşmiştir. Bir sonraki tabloda katılımcıların daha çok meslekleri ile ilgili tanımlayıcı soruların frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 1b. Katılımcıların Mesleği ile Tanımlayıcı Soruların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Tanımlayıcı Sorular	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Meslek Mensubu Ünvan	Serbest Muhasebeci	30	16,9
	SMMM	147	83,1
	Toplam	177	100
Mesleki Tecrübe	5 Yıl ve Altı	49	27,7
	6-10 Yıl	55	31,1
	11-15 Yıl	31	17,5
	16-20 Yıl	21	11,9
	21 Yıl ve Üstü	21	11,9
	Toplam	177	100
Mükellef Sayısı	20'den Az	30	16,9
	21-40	73	41,2
	41-60	39	22,0
	61 ve Üstü	35	19,8
	Toplam	177	100

Tanımlayıcı soruların ikinci kısmının frekans ve yüzde dağılımları tablo 1b'de gösterilmiştir. Buna göre ilk tanımlayıcı soru katılımcıların ünvanını tespit etmeye yöneliktir. Meslek mensupları %16,9'luk bir payla serbest muhasebeci, %83,1'lik bir payla serbest muhasebeci ve mali müşavir (SMMM)'den oluşmaktadır. Meslek mensuplarının ünvan dağılımlarında meslek mensuplarının ağırlıklı olarak SMMM olduğu tespit edilmiştir. Tanımlayıcı sorulardan meslek mensubu olan katılımcıların mesleki tecrübeye ilk grupta, toplam içerisinde %27,7'lik payla 5 yıl ve altı grubunda yer almıştır. Katılımcıların %31,1'i 6-10 yıl, %17,5'i 11-15 yıl, %11,9'luk payla, 16-20 yıl ve son olarak yine 11,9'luk bir payla da 21 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip olduklarını beyan etmişlerdir. Araştırmada meslek mensuplarının iş hacimlerini tespit edebilmek için mükellef sayıları ile ilgili tanımlayıcı soru da sorulmuştur. Buna göre, katılımcıların %16,9'u 20'den az mükellefe sahip olduğunu belirtmişlerdir. Toplam katılımcıların %41,2'si

21-40 aralığında mükellefe sahip iken, %22,0'ı 41-60 aralığında mükellefe sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcıların %19'8'i 61 ve üstü mükellefe sahip olduğunu bildirmişlerdir.

2. Araştırmanın Hipotezlerinin Analizi

Tablo 2. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Cinsiyet	N	X	Ss	Sh	Sd	t	P
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	Kadın	45	3,551	0,917	0,136	175	0,417	0,677
	Erkek	132	3,481	0,977	0,085			

Tablo 2'ye göre öncelikle kadın ve erkek katılımcıların ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre sadece ortalamalar dikkate alındığında kadın meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan t testi sonucuna göre, kadın ve erkek katılımcıların belirtmiş oldukları yanıtlarında 0,05 anlamlılık düzeyinde $0,677 > 0,05$ olduğu için H1 hipotezi red edilmiştir. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerinde cinsiyet değişkenine göre ortaya çıkan farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Tablo 3. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Yaş Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Varyans Kaynağı (Yaş)	N	X	Ss	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	30 Yaş ve Altı	53	3,622	0,906	162,490	0,904	2,265	0,083
	31-40 Yaş Aralığı	68	3,264	0,981				
	41-50 Yaş Aralığı	44	3,671	0,932				
	51 Yaş ve Üstü	11	3,499	0,960				

Tablo 3'te her bir grup için ortalamalar incelendiğinde dördüncü grupta yer alan 41-50 yaş aralığına sahip meslek mensuplarının ortalaması diğer gruplara oranla daha yüksektir. Yani diğer gruplara oranla, 41-50 yaş aralığına sahip katılımcılarda dini inanışın meslek ahlakı üzerindeki etkisini daha baskın olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu etkinin en az olduğu grup ise 31-40 yaş aralığına sahip meslek mensuplarıdır. Diğer yandan muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin

yaş grupları değişkenine göre ortaya çıkan farklılığın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmiştir. Hesaplanan P değeri $0,083 > 0,05$ olduğu için H2 hipotezi red edilmiştir. Dolayısıyla gruplar arasında dini inanışın meslek ahlakına etkisinde herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Gruplar arasında bir fark olmadığı için Post Hoc testine ihtiyaç duyulmamıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Mezun Olunan Okul Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Varyans Kaynağı (Eğitim)	N	X	SS	Kareler	Kareler	F	P
					Toplamı	Ortalaması		
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	Lise	20	3,780	0,794				
	Önlisans	28	3,578	1,074	162,490	0,926	0,813	0,488
	Lisans	104	3,430	0,942				
	Yüksek Lisans	25	3,472	1,032				

Tablo 4'te her bir mezuniyet grubu için ortalamalar incelendiğinde, birinci grupta yer alan lise mezuniyetine sahip meslek mensuplarının dinin inanışlarının meslek ahlakına etkisinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Mezuniyet değişkenine göre en düşük ortalamaya sahip, lisans mezuniyetine sahip meslek mensuplarına aittir. Aynı zamanda tablo 4'te meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerinde ortaya çıkan farklılığın mezuniyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre hesaplanan P değeri $P=0,488 > 0,05$ olduğu için hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla dini inanışın meslek ahlakına etkisinde ortaya çıkan farklılık anlamlı değildir. Gruplar arasında herhangi bir farklılık yoktur.

Tablo 5. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Mesleki Ünvan Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Cinsiyet	N	X	Ss	Sh	Sd	t	P
	SMMM	147	3,443	0,970	0,080			

Tablo 5'e göre serbest muhasebeci (SM) ve serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM) katılımcılarının sadece ortalamaları dikkate alındığında SM'lerin dini inanışlarının meslek ahlakı üzerinde daha baskın bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Aynı tabloya göre SM ve SMMM ünvanlı katılımcıların $0,05$

anlamlılık düzeyinde vermiş oldukları yanıtların ortalamalarına göre P değeri 0,087>0,05 olduğu için H4 hipotezi red edilmiştir. Yani muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinde ortaya çıkan farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Katılımcıların yanıtları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

Tablo 6. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Mesleki Tecrübe Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Varyans Kaynağı (Yaş)	N	X	SS	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	5 Yıl ve Altı	49	3,502	0,995	162,490	0,906	1,819	0,127
	6-10 Yıl Arası	55	3,258	0,917				
	11-15 Yıl Arası	31	3,735	0,962				
	16-20 Yıl Arası	21	3,495	0,981				
	21 ve Üzeri	21	3,781	0,889				

Tablo 6'da muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının mesleki ahlakına etkisine ilişkin vermiş oldukları cevapların mesleki tecrübe değişkenine göre anlamlı bir farklılığının olup olmadığı test edilmiştir. Alfa değerleri yani diğer bir ifadeyle kritik P değeri 0,05'ten büyüktür. Yani $F=0,906$; $P=0,127>0,05$ olduğu için H5 hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakına etkisinde verdikleri cevapların ortalamaları mesleki tecrübeye göre istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bir başka ifadeyle 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcıların yanıtları arasındaki farklılık mesleki tecrübelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve Mükellef Sayısı Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Varyans Kaynağı (Mükellef Sayısı)	N	X	SS	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	20'den Az	30	3,266	0,891	162,490	0,902	2,349	0,074
	21-40	73	3,391	0,974				
	41-60	39	3,594	0,933				
	61 ve Üzeri	35	3,817	0,964				

Tablo 7'de muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisi mükellef sayılarına göre test edilmiştir. Bu tabloya göre en yüksek ortalamaya sahip grup mükellef sayıları bakımından 61 ve üzeri

grubuna dahil olan meslek mensuplarına ait iken bunun tam tersi en düşük ortalama, en az mükellef sayısına sahip olan 20'den az isimli gruba aittir. Hipotez 6 test edildiğinde ise $F=2,349$; $P=0,074 > 0,05$ olduğu için H_6 red edilmiştir. Dolayısıyla gruplar arasında ortaya çıkan farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 8. Katılımcıların Dini İnanışlarının Meslek Ahlakına Etkisi ve İl Değişkeni Arasındaki İlişki.

	Varyans Kaynağı (İl)	N	X	SS	Kareler	Kareler	F	P
					Toplamı	Ortalaması		
Dini İnanışın	Antalya	77	2,836	0,779				
Meslek Ahlakına Etkisi	Burdur	46	4,008	0,876	162,490	0,589	50,827	0,000
	Isparta	54	4,011	0,641				

Tablo 8'de X değerleri varyans kaynağı olan illerin, muhasebe meslek mensuplarının eğitim değişkeninin dini inanışın meslek ahlakına etkisinin yönünü göstermektedir. Buna göre en yüksek etkinin Isparta iline ait olduğu, sonrasında az bir farkla Burdur ilinin ve en az ortalamanın katılmama eğilimi ile Antalya iline ait olduğu görülmektedir. Isparta ve Burdur illerinin ortalamaları ile Antalya İli ortalamaları arasında bir farklılık bulunmaktadır. %95'lik güven aralığında $F=50,827$; $P=0,000 < 0,05$ olmuştur. Bu durumda araştırmanın H_7 hipotezi kabul edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakına etkisinde ortaya çıkan farklılık il değişkeni etkisinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla H_7 kabul edilmiştir. Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiği Post Hoc testinde görülmektedir. Tablo 9'de gruplar arasındaki farklar gösterilmiştir.

Tablo 9. Post Hoc Testi

	Varyans Kaynağı (İl)	Ortalamaların Farkı	P	
Dini İnanışın Meslek Ahlakına Etkisi	Antalya	Burdur	-1,17233*	0,000
		Isparta	-1,17475*	0,000
	Burdur	Antalya	1,17233*	0,000
		Isparta	-0,00242	1,000
	Isparta	Antalya	1,17475*	0,000
		Burdur	0,00242	1,000

Post Hoc Test sonucuna göre farklılık * işareti olan illerin ortalamaları arasında bulunmuştur. Buna göre, Antalya ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının vermiş olduğu cevapların ortalamaları ile Burdur ve Isparta illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek

mensuplarının vermiş oldukları yanıtların ortalamaları arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle $P=0,000<0,05$ 'ten küçük olduğu için gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Isparta ve Burdur ilinde faaliyet gösteren katılımcıların yanıtlarının ortalamaları arasında fark tespit edilememiştir. Anlamlılık düzeyine bakıldığında $P=1,000>0,05$ olduğu için anlamlı bir fark yoktur.

V. SONUÇ

Muhasebe meslek mensuplarının dini inanışlarının meslek ahlakı üzerindeki etkisinin araştırıldığı araştırmaya Burdur, Isparta ve Antalya İlleri'nden 226 katılımcı gönüllü olarak dahil olmuştur. Bu katılımcılardan elde edilen anket formlarının ilk aşamada katılımcıların bazı soruları hatalı yanıtlamalarından dolayı 10 adedi, ikinci aşamada ise uç değer analizi sonrasında 26 adedi, araştırmada kullanmaya uygun olmadığı tespit edildiği için kullanılmamıştır. Geriye kalan 177 anket formu araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil olan katılımcılardan 46'sı Burdur, 54'ü Isparta ve 77'si ise Antalya İli'nde faaliyet göstermektedir. Toplam katılımcıların 45'i kadın, 132'si ise erkeklerden oluşmuştur. Katılımcı meslek mensuplarının 121'inin 40 yaşının altında genç bir yaşa, 56'sının ise 40 yaşın üzerinde bir yaşa sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan araştırmaya dahil olan katılımcıların 129'u 4 yıl ve üzeri eğitime, 48'i ise önlisans ve lise düzeyinde bir eğitime sahiptirler.

Batı Akdeniz Bölgesi'nde uygulanan anket katılımcılarının 147'si SMMM, 30'u ise serbest muhasebeci unvanına sahiptir. Mesleki tecrübeye ise yaş ile doğrusallık gösteren bir sonuç ortaya çıkmıştır. 104 meslek mensubun mesleki tecrübesi 10 yıl ve daha azdır. Geriye kalan 73 katılımcı ise 10 yıldan daha fazla mesleki tecrübeye sahiptir. Katılımcıların 103'ü 40 ve daha az mükellefe sahip olduklarını beyan etmiş 74'ü ise 40 mükelleften daha fazla mükellefe sahip olduklarını beyan etmişlerdir.

Buraya kadar bahsedilen tanımlayıcı soruların verileri ile ilişkilendirilerek 7 adet hipotez test edilmiştir. Cinsiyet ve mesleki unvan t testine, diğer değişkenler ise anova testine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak muhasebe meslek mensuplarında dini inanışın meslek ahlakı üzerindeki etkisi üzerinde ortaya çıkan farklılık cinsiyet, yaş, mezuniyet, unvan, mesleki tecrübe ve mükellef sayısı değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani bu değişkenler dini inanışın meslek ahlakına etkisinde bir farklılığa neden olmamaktadır. Ancak son tanımlayıcı değişken olan faaliyet gösterilen ile göre ortaya çıkan farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu farklılıkta

Burdur ve Isparta İlleri'nin katılımcıları arasında bir benzerliğin bulunduğu ancak Antalya İli'nde faaliyet gösteren meslek mensupları katılımcıları ile farklılaştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada oluşturulan H1, H2, H3, H4, H5, H6 hipotezleri red edilmiş, H7 hipotezi ise kabul edilmiştir.

Bundan sonraki çalışmalarda aynı illerin merkez ve ilçeleri arasındaki farklılık araştırılabileceği gibi, araştırma Türkiye genelinde uygulanarak daha genel sonuçlarla dini inanın meslek ahlakı üzerindeki etkisi haritalaştırılabilir.

VI. KAYNAKÇA

- AYBOĞA, H. (2001). Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek-Etiği-Ahlakı, *Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2 (2), 28-44.
- AYDIN, İ. (2016). *Yönetmelik, Mesleki ve Örgütsel Etik*, 7. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- ÇIÇEK vd. (2013), Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Bakış Açılı: Kırklareli İlinde Bir Araştırma, *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 1-20.
- ERGÜN H. GÜL, K. (2005), Muhasebe Mesleği Etik Kuralları ve Bu Kuralların Meslek Mensuplarının Algılanışı, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 25, 114-154.
- GÜL, H. (2016), İş ve Çalışma Yaşamında Etik ve Ahlakla İlgili Kavramlar Üzerine Bir Tartışma, *Akademik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(36), 522-535.
- GÜREDİN, E. (1997). *Denetçinin Meslek Ahlakı, Standartlar ve Uygulamadan Örnekler*, III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı ISMMO Yayınları, No:20.
- KALAYCI, Ş. (2009), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- KUTLU, H. A. (2008), Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İnkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), 143-170.
- MINTZ, M. S. (1997). *Cases in Accounting Ethics and Professionalism*, Third Edition, Boston, IrwinMcGraw-Hill.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, (2016), Meslek Ahlakı ve Ahilik, Ankara. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Etkili%20%C4%B0leti%C5%9Fim.pdf. Erişim: 03.12.2017.
- OTLU, F. (1999). Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakının Yeri ve Önemi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4, 125-142.
- SAKARYA, Ş. KARA S. (2010), Türkiye'de Muhasebe Meslek Etiğine Yönelik Düzenlemeler ve Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Bir Alan Araştırması, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (18), 57-72.
- SELİMOĞLU S. K., (1997), Muhasebe Meslek Ahlakı (Etik), archive.ismmmo.org.tr/docs/.../03.../03-1SEVALKARDES.doc, Erişim: 28.11.2017.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, (2011). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILDIZ, G. (2010) Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 155-178.